

2008-2021: una mirada personal

Raül GARRIGASAIT

La Casa dels Clàssics, Barcelona
rgarrigasait@lacasadelsclassics.cat

NOTA BIOGRÀFICA: Raül Garrigasait és escriptor i hel·lenista. El 2013 es va doctorar a la Universitat de Barcelona amb una tesi sobre la recepció de la tragèdia grega a Alemanya i a Catalunya. Ha publicat la novel·la *Els estranys* (2017) i els assajos *El gos cosmopolita i dos espècimens més* (2012), *Els fundadors* (2020) i *País barroc* (2020), entre altres.

Resum

L'autor proposa una mirada personal sobre el període 2008-2021, centrada en els canvis que s'han produït en el sector editorial, els efectes culturals d'allò que s'ha anomenat el procés, les relectures de la tradició i la modificació del sistema de premis literaris.

Paraules clau: sector editorial, normalització, prestigi literari, premis, autobiografia

Raül GARRIGASAIT

2008-2021: una mirada personal

Quan l'Enric Gallén em va demanar que fes una conferència per inaugurar aquest simposi de literatura dramàtica en temps de crisi, el primer que li vaig dir és que no en sabia gran cosa, del teatre d'aquests últims anys. Ell em va respondre que no passava res: que no era de teatre que havia de parlar, sinó de la meva experiència personal. I aquí em teniu: inaugurant un simposi sobre literatura dramàtica sense dir res de teatre i parlant impúdicament de mi mateix.

Un dia de setembre del 2007 jo pujava pel carrer Muntaner de Barcelona. Era una carrer que coneixia bé, o això em pensava; en realitat només en coneixia la part baixa, propera a la Gran Via. De fet, ni m'havia passat pel cap que el carrer pogués arribar tan amunt. Havia d'anar al número 462. Vaig travessar el carrer d'Aragó i la Diagonal, vaig travessar la Via Augusta, i encara no hi era. Després van venir els carrers de Descartes, de Plató, de Copèrnic, la plaça de l'emperador Adrià. I aleshores sí: vaig arribar a dalt de tot de Barcelona, a la seu de Quaderns Crema.

Hi anava a veure l'editor Jaume Vallcorba. No feia gaire que li havia enviat una traducció de l'assaig de Rilke sobre Auguste Rodin. Jo tenia vint-i-set anys i esperava que el senyor Vallcorba em digués que Rilke era meravellós, que la traducció era fantàstica i que la publicaria de seguida.

Em van fer passar al seu despatx. Recordo una sala de més de deu metres de llarg, amb una gran catifa historiada. Al fons de tot, vaig veure una taula ampla i, al darrere, en Jaume Vallcorba, presidint l'espai. M'hi vaig acostar i, mentre travessava la sala, vaig tenir temps d'adonar-me que no duia res preparat i que no sabia què li diria. Em va fer seure i em va dir que la traducció estava prou bé, però que Rilke era un autor que agradava sobretot a les dones i als adolescents. Ell parlava amb seguretat, amb vehemència, i jo vaig limitar-me a somriure. Amb un gran esforç, li vaig demanar si em publicaria la traducció. Em va deixar anar un sí d'aquells que es diuen per treure's una molèstia de sobre. Després va demanar-me si també treballava en castellà. Jo vaig mentir i li vaig dir que sí. Quan em vaig adonar que m'oferia alguna cosa semblant a una feina, em vaig imaginar que treballaria per a Quaderns

Crema. En realitat, em vaig trobar treballant com a col·laborador extern d'Acantilado, revisant traduccions de l'alemany al castellà fetes majoritàriament per traductors catalans. Vaig aguantar un parell de mesos.

Potser, si hi ha gent jove entre el públic, no és conscient de què significava Quaderns Crema per a algú que s'havia format com a lector durant els anys noranta. En Vallcorba havia sabut crear el mite d'una editorial literària, austera i refinada, que tant podia publicar llibres de gran impacte popular com clàssics de l'alta cultura europea. Fins i tot corria la llegenda que en Vallcorba sempre feia passar la qualitat literària per sobre dels diners, una llegenda que s'amania amb tota mena d'anècdotes més o menys inventades. Publicar a Quaderns Crema, encara que fos una traducció, per a mi significava entrar per la porta gran. Hi vaig anar totalment fascinat per les emanacions del mite.

En aquella trobada, el prestigi, la seducció, les mitges mentides o mentides senceres, tot això es va posar al servei, no de Quaderns Crema, sinó d'Acantilado. Si jo hagués sigut una mica més mal·leable, m'hauria dedicat a l'edició en castellà i potser no n'hauria sortit mai més. És així com funcionen les substitucions culturals.

La meua vida va anar per un altre camí. Pocs mesos més tard, passava la meitat de la jornada laboral a la vuitena planta de Via Laietana 30. Em movia per uns despatxos solitaris, entre llibres d'abans de la guerra. Damunt meu hi vivia la senyora Helena Cambó i el meu cap era en Francesc Guardans: la filla i el net de Francesc Cambó, respectivament. Tot i que jo no hi pujava mai, sabia que a sobre també hi havia un jardí ple d'elements classicistes, amb unes vistes impressionants sobre Barcelona. La meua feina era editar els clàssics grecs i llatins de la Bernat Metge perquè arribessin puntualment a les cases dels subscriptors. Feia més de vuitanta anys que algú feia aquella mateixa feina, en aquells mateixos despatxos. De vegades, em sentia temptat de pensar que havia trobat un lloc fora del temps. Al capdavant, quan es va fer servir per primera vegada la paraula *clàssic* en un sentit literari, fa gairebé dos mil·lennis, una de les connotacions bàsiques del terme era la intemporalitat. Però aquesta sensació era il·lusòria. En realitat, aquell lloc tan peculiar que jo ocupava es trobava ben bé dins de la història, dins d'una història ben densa. La Bernat Metge existia gràcies a la modernització cultural de feia cent anys, gràcies al mite d'una Catalunya grega que havien volgut alçar els noucentistes, gràcies a la fortuna que va formar Francesc Cambó i gràcies a la voluntat i la intel·ligència de gent com Joan Estelrich i Carles Riba. Quan treballava a Via Laietana 30, totes aquestes figures eren ben presents dins el meu cap. Potser el vincle amb aquest passat m'assignava una posició excèntrica. Tots els gestos típics del món de la cultura de les últimes dècades —el rebuig de la tradició, el culte a la marginalitat, el *kitsch* contracultural, la cultura pop—, tot això era absent de la meua activitat diària. Al contrari: el principi que regia la meua feina era la continuïtat.

Segons com, sí que semblava una reserva, tot allò. Vivia del grec i del llatí pràcticament al marge del mercat: avui em sembla increïble. Per això, quan va esclatar la crisi del 2008, gairebé no la vaig notar. Mentre a fora els

especuladors i els treballadors s'arruïnaven, jo em guanyava la vida gràcies als milions que havia fet Cambó especulant a l'Europa arrasada per la Gran Guerra.

En aquella posició còmoda, podia observar, somiar i fer plans. Recordo un dels fenòmens que per mi va ser un indicador d'època: l'explosió de les editorials independents. El 2004 ja havien aparegut Labreu Edicions i Arcàdia, el 2005 la no gaire coneguda Obrador Edèndum, el 2007 van néixer Adesiara, Fragmenta, els Llibres de L'Avenç i Comanegra, el 2008 Acontravent, després van venir Edicions Poncianes, Edicions de la Ela Geminada, Raig Verd, Periscopi, Males Herbes, L'Altra Editorial i moltes més, que es van afegir a segells veterans com ara Club Editor i Edicions de 1984. La majoria eren projectes molt petits, gairebé unipersonals, el contrari de la concentració que s'havia anat forjant al voltant del Grup62.

Tot allò va coincidir amb l'eclosió dels blogs literaris i la sensació de llibertat que transmetien. Semblava que es multiplicaven les possibilitats. Va ser just aleshores que vaig començar a publicar. Aquell Rilke que havia enviat a Quaderns Crema va sortir a Obrador Edèndum. Gairebé al mateix temps, vaig treure a la Bernat Metge la meua traducció de les *Cartes* de Plató i a Adesiara la novel·la *L'assassina*, de l'escriptor grec Alèxandros Papadiamandis. El 2012, el meu primer assaig, *El gos cosmopolita i dos espècimens més*, va sortir a Acontravent, just abans que l'editor, en Quim Torra, comencés la seva meteòrica carrera política.

Per mi, en aquell moment —i reconec que en això hi deu haver molt d'apreciació subjectiva— es transformava no sols el panorama editorial, sinó també el sistema literari català. Aquell prestigi literari que jo havia trobat en el mite de Quaderns Crema, el capital cultural que es concentrava en el despatx majestàtic d'en Vallcorba, en l'autoritat de l'editor que et rebia com un rei que concedís audiència, tot allò es va dispersar en desenes de petites editorials, impulsades per entusiastes que segurament treballaven en habitacions petites que ells mateixos escombraven.

Ja es veu que era una situació ambigua. L'entusiasme literari, en general, no anava acompanyat de diners. El gest emancipador, la voluntat d'obrir camins lliures i personals, sovint anava de bracet amb l'èpica de la precarietat, fins i tot de l'autoexplotació. L'expressió «editorials independents» es va convertir en una marca de l'època. Però, com em va dir un editor independent, «la persona més independent d'aquest país és en José Manuel Lara». Sigui com sigui, el fet és que moltes de les editorials que van sorgir d'aquella eclosió avui estan consolidades. Poden semblar una mena de guerrilla disseminada, però el que fan no és marginal, sinó que sovint ocupa el centre del món literari.

Aleshores també va començar aquella mena d'intensificació del conflicte nacional que hem anomenat «el procés». Un amic meu unionista me'l va definir un dia com «una guerra postmoderna». L'expressió capta una part de la realitat. En una guerra hi ha bàndols, cal disciplinar-se i enquadrar-se, es produeix un esclat d'energia insòlit, se sacrifiquen algunes coses en nom de la victòria. Però, en aquesta versió postmoderna, no sembla que els líders d'un dels

bàndols haguessin pensat mai en la possibilitat de cap victòria: una idea tan concreta com la de construir un estat independent es va acabar convertint en una imatge boirosa, esmunyedissa. ¿Quin efecte ha tingut tot això en el camp de la cultura? ¿Hi ha cap relació entre l'esclat de les editorials independents i la nova fase política?

Aquí només voldria destacar un parell de coses. La primera és que el procés va liquidar allò que en Josep-Anton Fernández havia anomenat la cultura de la normalització. Durant dècades, el discurs majoritari de la política catalana es basava en la idea que, dins el marc constitucional espanyol, evitant el conflicte de fons, es podia avançar vers la «normalitat» —una normalitat sovint fantasmagòrica però sempre invocada. Ara, en canvi, s'havia obert el conflicte; les discussions públiques se centraven en la ruptura política i en la suposada sobirania futura. Entremig, la llengua i la cultura van desaparèixer del discurs polític.

Paradoxalment, tot i l'enquadrament de tothom dins la «guerra postmoderna», tot i que moltes debilitats es van fer més evidents que mai, tinc la sensació que en el camp concret de la literatura el procés va tenir un efecte alliberador. Per una raó: la literatura es va espolsar el deure d'anar construint, a poc a poc, una cultura «normal». La literatura ja no havia de ser model de res, ja no havia de representar el país, perquè d'això, en teoria, se n'encarregaven la política i l'activisme al carrer. Una idea bàsica de l'època de la normalització era la de «cultura completa»: calia tenir tot allò de què disposen les cultures hegemòniques; el valor de cada obra sovint es mesurava per la seva aportació a la «plenitud» cultural entesa d'aquesta manera. En el fons de la idea de la normalització potser hi havia una angoixa de representació: la cultura havia de simular aquella normalitat futura, perquè la realitat material i política encara no estava a l'altura de la idea.

Així, quan s'esfondra la cultura de la normalització, el llenguatge literari es treu un pes de sobre. L'eclosió d'estils i veus dels últims deu o quinze anys —pensem, per exemple, en tot el que va emergir al voltant de Labreu Edicions i de l'editorial Males Herbes— constitueix una literatura travessada per tots els conflictes, sí, però que no es justifica pel fet de ser una peça en la construcció harmònica de la normalitat. La seva justificació són les obres mateixes: la tensió, la força, la gràcia, la brillantor, la profunditat, el que sigui que les faci admirables.

Naturalment, un cop tancat «el procés», les febleses queden al descobert. L'ambient està saturat de discursos fatalistes que poden ser més destructius que cap dominació. Dins d'un estat hostil, amb unes institucions autonòmiques que no han fet la feina per a la qual van ser creades, el català està a la intempèrie. Per això ara es reformulen i es reforcen els discursos sobre la llengua. Circulen termes que no havíem sentit gaire, abans: drets lingüístics, emergència lingüística global. Els vells principis de l'ecolingüística semblen avui més rellevants que mai. Amb tot, diria que tenim una cosa més sòlida que els discursos abstractes: tenim la força concreta de la llengua i la seva existència sensual, tenim la vibració de les paraules que es connecten directament amb tots els conflictes que arrosseguem, i amb tots els llocs, amb totes les potencialitats futures de la nació. Per mi no és exacte parlar de salvar

la llengua, com si fóssim una ONG de nosaltres mateixos: és la conversa de segles que hi ha dins el català allò que ens dona força a nosaltres i ens ofereix un punt de vista únic i insubstituïble.

Potser també és un efecte de la fi de la cultura de la normalització que aquests anys hagin sigut fèrtils en relectures de la tradició. Víctor Català ha tornat a les llistes dels més venuts i ha nodrit moltes veus d'avui. Mercè Rodoreda ha conservat la seva posició a dalt de tot del cànon novel·lístic. Jacint Verdaguer, Josep Pla, Llorenç Villalonga, Joan Sales, Pere Calders, Gabriel Ferrater, Joan Fuster, Blai Bonet: els noms que havíem après a l'escola tornaven a parlar i es llegien de maneres diferents. Han reaparegut Eduard Giralbal Jaume, una mica Santiago Rusiñol i Francesc Pujols, també Cèlia Suñol. El que és més interessant és que aquestes reaparicions no han estat només recuperacions acadèmiques, sinó que s'han produït a la plaça pública. Hem llegit aquests autors amb una barreja de plaer, perplexitat i ganes de treure'n energies noves. És així que té sentit entendre la tradició: no com una recepció passiva ni com una mera acumulació, sinó com una operació que fem per donar sentit al passat, al present i al futur. Els humans som éssers de continuïtat, i en el cas de la nostra comunitat lingüística la continuïtat també és una manera de disputar l'espai a totes les forces que l'han volgut aixafar.

Torno a parlar de mi. El 2017 vaig treure la novel·la *Els estranys* a Edicions de 1984. Per mi va ser el moment més definidor d'aquests últims anys: les crítiques van ser majoritàriament positives, el llibre va anar trobant els seus lectors, després va arribar el Premi Llibreter, més endavant el premi Òmnium i el Premi Setè Cel. Hi ha tantes bones novel·les que no reben cap premi que val la pena que em preguntis què va passar.

El llibre va sortir en un moment de canvi. Veníem d'un sistema literari en què els premis a novel·les inèdites dominaven els ritmes del màrqueting cultural. S'havien anat inflant i n'hi havia tants que els lectors ja no sabíem quins ens havíem de prendre seriosament. Alguns premis donaven talons amb tants zeros que, per assegurar-se que recuperarien la inversió, els editors havien de buscar autors que fossin coneguts fora de la literatura, que en aquella època volia dir personatges que sortissin a la televisió. Per fer servir, encara, un concepte d'en Josep-Anton Fernández, es percebia ben clarament una crisi en la producció de valor.

D'altra banda, els premis a obra inèdita tenen, per mi, dos problemes intrínsecs, almenys en el cas de la novel·la. En primer lloc, no sabem mai quines obres no han guanyat. Si no ens agrada l'obra guanyadora, podem pensar que era la millor de les que es van presentar o bé podem imaginar qualsevol procediment mafiós darrere la tria. En segon lloc, aquesta mena de guardons erosionen la relació entre l'autor i l'editor. En el millor dels casos, si el premi és net, l'editor es troba damunt la taula un original que no ha triat i al qual no pot dedicar gaire temps perquè ha d'aprofitar la força de l'anunci del guanyador per treure el llibre de seguida. A més, si un autor només va a la caça de premis a obra inèdita, tindrà l'obra dispersa en diversos segells i no hi haurà cap editor que el consideri una peça clau del seu catàleg.

Per aquells anys va anar adquirint més presència un altre tipus de premis: els que guardonen un llibre ja publicat. A diferència dels anteriors, els premis a obra publicada poden donar joc a totes les editorials i, a més, fan la tria a la vista de tothom. Com que sabem perfectament quins llibres no han guanyat, promouen el debat literari. El Premi Crexells, el Llibreter, el Premi El Setè Cel, el Premi Òmnium, ara també el Premi Finestres i alguns altres: tots junts dibuixen una panorama diferent i, almenys en potència, més obert.

Els estranys, doncs, van tenir la sort de sortir en un moment en què es transformava el sistema de premis. Però s'hi va afegir una altra cosa. El 2017, quan vaig treure la novel·la, tenia trenta-set anys. Segur que alguns avantpassats meus ja eren avis a aquesta edat. Tot i això, vaig constar en diversos moments com el «nou escriptor jove», suposo que perquè no hi havia ningú més adequat per ocupar aquest lloc. Sospito que, si més no en part, és gràcies a aquesta idea de la nova veu emergent que el llibre va guanyar tres premis.

Hi ha una dinàmica global que lliga amb aquest fenomen: només cal que pensem en el màrqueting generacional que ha envoltat Sally Rooney, «la primera escriptora mil·lènnial». Em pregunto si aquesta fascinació per la joventut i les generacions té alguna cosa a veure amb la uniformització planetària. Per desvincular la gent del seu context local, res millor que convertir el principi generacional en el criteri bàsic per dividir la humanitat. En literatura, «jove» és l'etiqueta més fàcil i més mandrosa. De vegades sembla que el sector editorial sigui un negoci de gent gran que busca desesperadament sang jove per poder vendre l'essència de la joventut. Naturalment, la renovació generacional és saludable i necessària, però em demano: els llibres que la Irene Solà, la Juana Dolores Romero, en Pol Guasch o la Núria Bendicho publicaran d'aquí deu anys, tindran el mateix ressò, aleshores que ja no seran els joves del moment?

Tot i que em venen al cap aquestes preguntes, penso que faríem bé de treballar com si tot això no existís. No escrivim per al màrqueting del present, sinó davant tota la humanitat del present i del futur i també, en certa manera, davant la humanitat del passat. Fa dos mil·lennis i mig, un dels primers prosistes grecs, Heràclit, va escriure: «Els límits de l'ànima, caminant, no els trobaries ni que seguissis tots els camins: així de profunda és la seva raó». La frase ens diu que allò que som no és immediatament accessible, que hi ha camins desconeguts per seguir, i això implica una continuïtat i la possibilitat d'avançar i recular. La metàfora de tot això és la profunditat: no som una superfície directament accessible, no som una pantalla que brilla instantàniament, sinó una fondària que d'entrada no es veu. Una cova, potser, amb moltes galeries laberíntiques interconnectades. Heràclit també va escriure: «És pròpia de l'ànima la raó que s'acreeix a si mateixa». El creixement, la maduració, és el contrari de la satisfacció immediata. Tot això són velles metàfores empolgades, si voleu, però faríem bé de treure'ls la pols. En aquest temps que idolatra la immediatesa i la joventut, les idees de continuïtat i maduració són més necessàries que mai.

No voldria acabar sense dir alguna cosa d'aquest últim any i mig marcat per la pandèmia. Hi va haver un moment, cap allà al maig o l'abril de l'any passat,

en l'època del confinament domiciliari més estricte, que ens vam poder imaginar un futur sense llibreries ni teatres. El tacte i la proximitat física semblaven abolits per molt de temps, potser per sempre. Però el fet és que les llibreries i els teatres han tornat, i han tornat amb una sensació d'urgència que dona testimoni de la importància del que havíem perdut.

Ara bé, el món ja no és el mateix. I no sols perquè s'ha fet evident que no controlem la natura i que els estats poden fer gairebé el que vulguin amb nosaltres. El primer d'abril de l'any passat, quan la majoria encara estàvem en estat de xoc, el filòsof John Gray va publicar un article a *The New Statesman* titulat: «Per què aquesta crisi és un punt d'inflexió en la història». Després de pronosticar que ja havíem deixat enrere l'època de la hiperglobalització, afirmava: «La tasca que tenim davant és la de construir economies i societats que siguin més duradores i més humanament habitables que les que estaven exposades a l'anarquia del mercat global». Després d'un any i mig, encara sembla que tingui més raó. Mentre parlo, les cadenes de subministrament globals han fet fallida. El preu de les primeres matèries i dels contenidors de transport està pels núvols. Arreu del món hi ha fàbriques aturades per manca de components. Moltes benzineres britàniques s'han quedat sense combustible. Les impremtes, amb més demanda que mai, s'estan col·lapsant als Estats Units i potser aviat es col·lapsaran aquí. Qui sap si tot plegat assenyala una nova època: una època de desglobalització.

Durant dècades, la retòrica intel·lectual ens ha ensenyat a menysprear fets bàsics de la vida com ara el sedentarisme, la pagesia, la democràcia local, la família, la comunitat. Si la desglobalització es consolida, potser aquesta mena de coses seran el centre del món que ve i es revelaran com el que han estat sempre: estratègies necessàries de supervivència. No m'ho imagino com un retorn romàntic, com la recuperació d'un passat idíl·lic, enyorat, no; els retorns del passat sempre porten coses diferents i imprevistes.

No tinc cap dubte que els llibres i el teatre tindran un lloc en el món que ve. ¿Quin exactament? Si hagués de fer una aposta, diria que algunes coqueteries postmodernes perdran poder de seducció i vindrà una manera de veure les coses més dura i més arrelada. Potser això només és una fantasia meva, una visió espectral creada per les vibracions del moment en què escric. Sigui com sigui, no em sembla una mala idea treballar amb aquesta intuïció al cap. Com a éssers de continuïtat que som, i davant les crisis energètiques i climàtiques que s'acosten, farem bé de concentrar-nos en realitats bàsiques i duradores: en aquelles realitats que donen sentit al nostre pas per la terra perquè ens vinculen amb les veus dels morts i amb les vides dels qui encara han de néixer.

